

RECENZJE

Daniela Reimann, *Die Literaturvermittlung in der auswärtigen Kulturpolitik Deutschlands. Eine Betrachtung ihrer Entwicklung, Instrumente und Tendenzen*, Königshausen & Neumann, 2016, str. 287.

Praca Daniela Reimann poświęcona została popularyzacji literatury niemieckiej za granicą, jako części zagranicznej polityki kulturalnej RFN. Obszerny Wstęp otwiera cytat, z którego dowiadujemy się, że literatura niemiecka uważana jest powszechnie na świecie za poważną i cenną, lecz równocześnie pozbawioną połotu, a nawet nudną. Tę niezbyt pochlebną opinię ma zmieniać jedynie najnowsza niemiecka proza, w której nie brak elementów satyrycznych i która niepozbawiona jest walorów rozrywkowych. Taki sposób odbioru rodzimej literatury jest, jak zauważa Autorka, głównym problemem w jej popularyzacji za granicą i przyczyną jej stosunkowo słabej rozpoznawalności.

Autorka następnie nakreśla obszary tematyczne, które zamierza podejmować w swojej analizie oraz zadaje precyzyjnie sformułowane pytania badawcze. Zalicza do nich przede wszystkim przesłedzenie sposobu popularyzacji tekstów literackich za granicą: faz jej rozwoju, struktur i formatu. Jak zaznacza, w dalszej części pracy zamierza przyjrzeć się wyzwaniom związanym z popularyzacją literatury w przyszłości, strategiom towarzyszącym temu procesowi oraz instrumentom, które go wspierają. Za przykład ilustrujący podejmowane zagadnienia Autorka obiera sposób popularyzacji niemieckiej literatury w Polsce, który uznaje za doskonałe praktyczne uzupełnienie teoretycznej części swojej analizy. Zapowiada też prezentację w rozdziale końcowym wyników rozmów z kilkoma współczesnymi pisarzami i pisarkami niemieckimi, jako bezpośrednio zaangażowanymi w opisywane procesy.

Wszystkie postawione we Wstępie zagadnienia badawcze Autorka w kolejnych rozdziałach książki wyczerpująco opisuje, poruszając się w temacie z dużą swobodą i znanstwem. Trzeba przy tym podkreślić, że prezentuje dość szeroką perspektywę czasową omawianego tematu. Pierwszy rozdział poświęcony etapom rozwoju popularyzacji literatury niemieckiej w polityce kulturalnej sięga aż 1866 roku, kiedy podpisane zostały tzw. *Berner Übereinkunft zum Schutz von Werken der Literatur und Kunst* i kończy się w 1933 roku, a więc w chwili objęcia władzy przez nazistów. Autorka następnie dalej sprawnie chronologicznie przeprowadza czytelnika przez meandry niemieckiej polityki kulturalnej: przez lata 1933–1945, następnie okres od 1945 r. do zjednoczenia Niemiec w 1990 r., na czasach obecnych kończąc.

W rozdziałach poświęconych stosowanym strategiom i przydatnym instrumentom w popularyzacji literatury Autorka trafnie i wyczerpująco diagnozuje problemy i trudności stojące przed niemieckim rynkiem literackim. Podkreśla między innymi malejącą liczbę odbiorców, brak lub też niewystarczającą wydolność struktur za granicą, problemy finansowe, dominację rynku anglojęzycznego, konkurencję ze strony innych mediów oraz wspomnianą już niezbyt dobrą reputację niemieckiej literatury na świecie. Literatura niemiecka, wywodzi Autorka, jest powszechnie uważana za „ciężką”, zbyt mało lub też za bardzo „niemiecką”, zajmującą się za bardzo lub w zbyt małym stopniu historią (horyzont oczekiwań jest tu różny w zależności od kraju odbiorców). Ponadto, jak zauważa, problemem są tłumaczenia – z uwagi na skromne fundusze dostępne jedynie w przypadku niewielkiej części literatury. Wspomina także o problemach wynikających z uwarunkowań politycznych oraz wskazuje na obecność cenzury w wielu krajach. Za przykład podaje „niemiecką czytelnię” działającą przez kilka lat przy Instytucie Goethego w Fenianie w Korei Północnej, która została po pięciu latach działania zamknięta z przyczyn politycznych.

Autorka wyróżnia kilka typów działań, które uważa za przydatne w popularyzacji niemieckiej literatury za granicą. Zalicza do nich: budowanie własnych (czyli państwowych) kanałów dystrybucji za granicą, przede wszystkim bibliotek z literaturą niemiecką, organizację spotkań

autorskich, pomoc materialną, udostępnianie czytelnikom próbek tłumaczeń, a także przyznawanie autorom nagród i wyróżnień. Jak zauważa, te ostatnie nie tylko zwiększają rozpoznawalność tekstów wyróżnionych autorów i ich atrakcyjność dla zagranicznych wydawców, ale także są ważnym miernikiem jakości. Za przykład podaje Niemiecką Nagrodę Książki (niem.: *Der deutsche Buchpreis*), przyznawaną corocznie dla najlepszej powieści w języku niemieckim. Nagroda ta, w odróżnieniu od nagrody im. Büchnera (niem. *Der Büchner-Preis*) w swoim założeniu ma być, jak podkreśla, wyróżnieniem przyznawanym przez publiczność. Dowodem na skuteczność tego typu działań jest, zdaniem Autorki, fakt, że sprzedano licencje na anglojęzyczne wydania wszystkich książek, którym tę nagrodę przyznano.

Historia popularyzacji literatury niemieckiej w Polsce zostaje zaprezentowana od 1945 r., w kontekście ważnych wydarzeń politycznych, które zmieniały klimat polityczny między Polską a Niemcami, a tym samym sprzyjały nawiązywaniu stosunków kulturalnych, jak np. podpisanie Układów Wschodnich w 1970 r. W okresie po przełomie w 1989 r. Autorka koncentruje się już na mniej politycznie, a bardziej ekonomicznie uwarunkowanych aspektach popularyzacji takich jak: sprzedaż licencji, struktury, mobilność, spotkania autorskie, finanse, etc.

Ostatni rozdział prezentuje wspomniane już wyniki rozmów z wybranymi niemieckimi pisarzami: Julią Franck, Iliją Tronajowem, Juli Zeh i Ingo Schulzem.

Książka zakończona jest dość długim podsumowaniem, w którym zawarte zostały wnioski główne i szczegółowe ze wszystkich rozdziałów. Wśród najważniejszych z nich należy wymienić – wielokrotnie w pracy podkreślaną – niebagatelną rolę Instytutu Goethego w procesie popularyzacji literatury, jako dysponującego własnymi bibliotekami, czytelniami oraz utrzymującego kontakty z bibliotekami za granicą. Rola ta jest niezwykle ważna zwłaszcza w Polsce, ale jednocześnie Autorka stwierdza, że choć Polska jest bardzo ważnym partnerem wymiany kulturalnej, to jednak w Niemczech brakuje specjalnie skrojonych na potrzeby polskiego rynku wydawniczego programów. Jak zauważa, nasz kraj raczej włączony jest raczej w ogólne programy skierowane do wszystkich czytelników w Europie Środkowo-Wschodniej.

W efekcie mamy do czynienia z solidną, opartą na bogatej literaturze przedmiotu i wieloaspektową analizą niemieckiej zagranicznej polityki kulturalnej w kwestii popularyzacji niemieckiej literatury za granicą – z uwzględnieniem i wyjaśnieniem jej historii, mechanizmów działania oraz ze wskazaniem na mocne i słabe punkty. Pozycja z pewnością ma dużą wartość informacyjną i może być pomocna dla wszelkich kolejnych analiz rynku literatury niemieckiej. Podejmowany temat jest bardzo obszerny i niewątpliwie wymagał dużego nakładu pracy, a także, co należy podkreślić, wypracowania własnej, autorskiej klasyfikacji czynników sprzyjających popularyzacji oraz ją utrudniających. Książka napisana jest zrozumiałym językiem i w ładnym stylu, co sprawia, że czyta się ją z przyjemnością. Publikacja została uzupełniona o spis tabel, rycin i skrótów, co, w połączeniu z przystępną oprawą graficzną, ułatwia jej percepcję.

MAGDALENA LATKOWSKA